

KOLACSKOVSZKY LAJOS ÉLETE ÉS MUNKÁSSÁGA

(Az 1918 19-es forradalmak és az ellenforradalmi rendszer
időszakában)

FRIEDRICHNÉ DR. KOVÁCS IRÉN—SZECSKÓ KÁROLY

(Közlésre érkezett: 1969. december 29.)*

I.

Kolacskovszky Lajos szerepe az 1918 19-es forradalmak Heves megyei történetében

Az I. világháború nem oldotta meg a felmerült gazdasági-társadalmi problémákat, sőt kiélezte azokat. A tömegek mesterségesen felszított lelkesedése gyorsan lelohadt, s egyre erőteljesebben jelentkezett hazánkban az esztelen háborúból való kiábrándulás, a béke utáni vágy. Ennek felismerése arra kényszerítette az uralkodó osztály egy részét, hogy kiálljon a béke követelése mellett. Szükséges volt ez azért is, mert fennállt annak a „veszélye”, hogy a tömegek az oroszországi eseményeken felbuzdulva forradalmi úton vetnek véget a háborúnak [1].

A forradalmi mozgalmaktól való félelem a megyei burzsoáziát már az 1917-es oroszországi polgári demokratikus forradalom győzelme után arra készítette, hogy szembeszálljon a forradalmi mozgalom gondolatával. Az Egri Újság 1917. július 21-i számában az egyik cikkíró a közelmúltban lezajlott pétervári tüntetés ismertetését használta fel arra, hogy általában elítélje a forradalmi mozgalmakat. „A francia forradalom negyedszázados öldöklést, a magyar kétévi háborút jelentett — írja a cikkíró. Mutasson nekem valaki egy forradalmat, amely békét teremtett” [2].

A világháború kitörése a század elején kibontakozó párt- és szakszervezeti mozgalmat is szétzúzta. A munkásotthonok bezárták kapuikat. A megyei forradalmi mozgalom az 1917-es februári oroszországi polgári demokratikus forradalom kitörése után élénkült meg ismét. Megyei viszonylatban különösen jelentős az egri dohánygyári munkásnők szervezkedése. A dohánygyári munkásság forradalmasodása arra készítette az SZDP budapesti központját, hogy foglalkozzon az itteni dohánygyári munkások szervezkedésével. 1917. szeptember végén két szociáldemokrata munkásnő

* Közlésre javasolta: Szűcs László főigazgató

Lektorálta: dr. Nagy István tanszékvezető, Szegedi Tanárképző Főiskola

Schmithmaier Vilma és Keresztény Józsefné Egerbe érkezett, akiknek az volt a feladatuk, hogy a dohánygyári munkásnőket szakszervezetbe tömörítsék [3].

A mintegy 800 munkást és munkásnőt foglalkoztató üzemben szépen haladt a szervezőmunka. Csakhamar a dolgozók zöme szakszervezeti tag lett. Közben észbe kapott a Keresztény Szocialista Párt is, és ellenakciót indított, s mintegy 15—20 munkásnőt sikerült beszervezniük a Keresztény Szocialista Szakszervezetbe. Az üzem dolgozói a munkásegység biztosítása érdekében követelték, hogy az összes dolgozó lépjen be a szocialista szakszervezetbe, tehát a keresztény szocialista szakszervezet tagjai is. Abban az esetben, ha a keresztény szocialisták megtagadják a belépést, kérték az üzem vezetőségét, azok gyárból való eltávolítására [4].

A dohánygyári igazgatóság azonban nem engedett, s a helyzet egyre feszültebb lett. Október 12-én kitört a dohánygyári munkások sztrájkja. A gyár igazgatósága megrémülve a munkások megmozdulásától, karhatalmat kért az alispántól. A hatóság erőszakkal távolította el a sztrájkolókat az üzem területéről [5].

A város vezetői attól tartottak, hogy a sztrájk kiterjed a többi helyi üzem dolgozójára is. Ezért mindent megtettek a dohánygyári sztrájk elszigetelésére. Állandó rendőrjáratok cirkáltak a városban, a város vezetősége pedig megegyezést igyekezett létrehozni a munkások és az igazgatóság között [6].

Akcióba lépett a klérus is. A sztrájk kitörése napján az Egri Katolikus Tudósítónak különszáma jelent meg, amelyet Subik Károly kanonok írt. A röpiratban Subik Károly óvta a munkásokat a szociáldemokratáktól, a munkásmozgalomtól. Hangsúlyozta, hogy nem lehet valaki egyszerre jó szociáldemokrata és jó keresztény. Vagy az egyik, vagy a másik. Fel szólította a dohánygyári dolgozókat, hogy lépjenek ki a szakszervezetből. Sőt a demagógia fegyveréhez is nyúlt. Többek között azt hozta fel, hogy az egyház anyagi segítséget adott a dohánygyári bölcsőde létrehozásához. Az érsekség adott, „a szociáldemokraták, viszont nem adnak, hanem vesznek, ugyanis tagdíjat szednek...” — írja [7].

A munkásokat azonban nem lehetett megtörni, nem dolgoztak mindaddig, míg az igazgatóság október 29-én ki nem elégítette követeléseiket [8].

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után a Heves megyei tömegek még nagyobb figyelemmel fordultak az oroszországi események felé. A forradalomról érkező hírek különösen a szegényparasztság körében váltottak ki jelentős hatást. A békevágyon kívül felébresztették bennük az évszázadok óta szunnyadó, föld utáni vágyat is. Az Egri Újság 1917. november 21-i száma arról adott hírt, hogy „a város lakossága, különösen a földművesek gyűléseket akarnak tartani, ahol meg akarják tudni a háború jelenlegi állását és a békekilátásokat” [9].

A gyűléseket csaknem kivétel nélkül az egri hóstyákon tartották meg, ahol zömmel szegény- és kisparasztok laktak.

A szegényparasztság forradalmasodására abból is következtethetünk, hogy 1918 januárjában az aratási szerződés kötések időpontjában a korábbi

éveknél kedvezőbb feltételek mellett sem voltak hajlandók sok helyen szerződést kötni [10].

Az uralkodó osztályok, azok sajtóorgánumai igyekeztek az oroszországi forradalmi eseményeket elködösíteni, tudatosan elferdíteni. A forradalmi eseményeket kommentálva hol bolsevikokról, hol szovjetekről, hol pedig marxistákról beszélnek azonos értelemben [11].

A Nagy Októberi Szocialista Forradalomról az Egri Újságban 1917. november 9-én olvashatunk először, „Pétervárott győzött az ellenforradalom” címmel [12].

Az újság november 11-i számában ismertette a Szovjetek II. Összoroszági Kongresszusán elfogadott, békéről szóló dekrétumot. A földről és a népbiztosok tanácsának felállításáról szóló dekrétumról a lap viszont hallgatott [13].

A lap későbbi számaiban számtalan rágalmat zúdított az orosz nép nagy forradalmára. A forradalom igazi lényegét, azt, hogy a hatalom a nép kezébe került, igyekeztek elhomályosítani. Arról, hogy valójában mi történt Oroszországban, az első hiteles híreket Heves megyében is az orosz hadifogságból hazatért katonák hozták meg. A volt hadifoglyok agitációja hozzájárult a nép forradalmasodásához [14].

A néptömegek forradalmi hangulata kialakulásának alapvető forrása azonban megyénkben is a belső gazdasági és szociális helyzet romlása volt. Ezt számos tény igazolja. 1917 áprilisában a cselédek a havi konvenció kimérésekor megyeszerte elégedetlenkedtek. Az év őszén a vármegye községeinek kb. a fele nem volt ellátva megfelelő mennyiségű kenyérgabonával. Nagy volt a burgonya-, a zöldséghiány is, alig volt zsír [15].

*

Kolacskovszky Lajos életútjának első nagy jelentőségű állomása az 1918-as polgári demokratikus és az 1919-es proletárforradalom volt. A forradalmak tüzeiben edződik még szilárdabb harcossá, válik kommunista meggyőződésűvé. Ezért élete e szakasza különös figyelmet érdemel.

A frontról 1917 őszén került haza Egerbe. Jogai végzettsége alapján a vármegyéhez került közigazgatási gyakornoknak 1917. október 22-i hatállyal. Majd nemsokára a megye Károlyi-párti főispánja, dr. Vass János közismert baloldali magatartása miatt tiszteletbeli szolgabírónak nevezte ki. Egy évvel később, 1918. október 21-én a megyei törvényhatósági gyűlés, „közfelkiáltással” vármegyei aljegyzőnek választotta meg [15]. Mint aljegyzőt később a forradalom idején a megye kormánybiztos főispánja, dr. Módly László jogakadémiai tanár mellé osztják be titkári teendőik ellátására, s egyben rábízták a megyei levéltár vezetését is. Módly mellett, aki szabadkőműves és antiklerikális felfogású volt, az 1919-es III. néptörvény alapján töltötte be a magántitkári tiszteletet [17].

Az 1918. októberi magyar polgári demokratikus forradalom megyei történetében aktív szerepet játszott. Tehetségét és tudását a polgári demokratikus forradalom sikere érdekében a szociáldemokrata párt oldalán kamatoztatta. A polgári demokratikus forradalom győzelme után a hatalom az ipari proletariátus gyengesége miatt Egerben és a megyében a polgári pártok kezébe került. A szociáldemokrata párt szervezése a forra-

dalom győzelme után indult meg nagyobb mértékben. Ebben az időben az egri szociáldemokraták jelentősebb képviselői a következők voltak: *Lájer Dezső, Fischer Manó, Vályi István, Kovács Domonkos, Gyifka Ferenc* és *Kolacskovszky Lajos*. Ők, 1918 őszén Egerben számos szocialista jellegű előadást tartottak. Ezzel is hozzájárultak a párt erősödéséhez. Elméleti tudásával és felkészültségével kitűnt a szociáldemokrata vezérek közül Kolacskovszky Lajos. Bár már 1918 őszén szoros kapcsolatban volt a szociáldemokratákkal, a pártba forma szerint csak 1919. január 1-én lépett be. Hogy Kolacskovszky a szociáldemokrata pártba lépett, amely hibái ellenére mégis munkáspárt volt, s nem valamelyik polgári pártba, eddigi fejlődéséből következett. Már mint joghallgató meg volt győződve a kapitalizmus minél előbbi összeomlásáról és a munkásosztály győzelméről. Ezt a hitét igazolta a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme 1917 őszén. Az Októberi Forradalom eseményeit mindvégig nagy figyelemmel kísérte. Különösen Lenin személye volt rá nagy hatással. Mint önéletrajzában írja: „Lenin egyszerre úgy tűnt fel előttem, mint a kizsákmányoltak szemefénye, mint megtestesítője minden nép szabadságvágyának”. Leninről cikket is írt, amely 1918 őszén jelent meg az *Egri Hírlapban*, *Téli ballada* címen.

A cikk jelentőségét növeli, hogy ez volt Heves megyében az első Leninről szóló hírlapi közlemény [18]. Lenin művei közül először az *Állam és forradalmat* olvasta. Ezt géppel leírva 1918 őszén egy Moszkvából hazatért hadifogoly, a ma is élő *Németi Lajos* adta kezébe. Később a proletárdiktatúra idején ebből a könyvből merítette a legjobb érveit [19].

212 sorozat

Igazolvány.

Kolacskovszky Lajos ^{6 hónapos} ~~24 órás~~ szolgálatra ^{szelvért} ~~szelvért~~ ^{szelvért} ~~szelvért~~

a mai naptól kezdve jelentkezett. a *menyelti* ^{menyelti} ~~menyelti~~ ^{menyelti} ~~menyelti~~

Eger, 1918 nov. hó *5-én* ^{menyelti} ~~menyelti~~ ^{menyelti} ~~menyelti~~

Gyifka Ferenc

Polgárőri igazolványa

A szociáldemokrata párt egri szervezetébe való belépése után a párttal való kapcsolata tovább mélyült. Hamarosan a vezetőségbe is bekerült. „Szerény modorával, tartalmas felszólalásaival megnyerte a mieinket, a párt »ideológusa« lett — írta róla Kelemen Bertalan [20]. Mint a szociáldemokrata párt tagja első dolga volt a közalkalmazottak megszervezése. Munkája nyomán 1919. január 25-én jött létre a Köztisztviselők Egri Szervezete, amelynek elnöke lett.

A főispán-kormánybiztos az 1919. évi néptörvény 2. paragrafusa alapján mint szocialistát, 1919. február 25-én kinevezte a városi néptanácsba [21]. Mint főispáni titkár 1919 februárjában Módly László kormánybiztossal együtt részt vett Gyöngyösön a néptanács megalakításában [22].

Kolacskovszkynak a néptanácsba való kinevezése azt tükrözi, hogy a város és a megye vezetői, különösen a szociáldemokrata párt vezetői elismerték eddigi tevékenységét. Beválasztása a szociáldemokrata párt baloldalának erősödését jelentette a városi néptanácsban. Mivel Egerben és Heves megyében nem alakult meg kommunista pártszervezet, a szociáldemokrata pártszervezetek baloldalán tömörülő erők voltak a forradalmi fejlődés motorjai. Vele együtt került a fenti szervekbe Kovács Domonkos és Szepesi András is. Mindhárman később komoly szerepet játszottak a proletárdiktatúra idején [23].

1919. elején az ország vezetését kezükben tartó polgári pártok között mindjobban kiéleződött az ellentét. A szociáldemokrata baloldal követelésére annak vezetése egyre határozottabban lépett fel a visszahúzó erők ellen. A szociáldemokrata párt országos vezetésének bizonyos fokú balrafordulása érezte hatását megyénkben is. Itt is kezdett kiéleződni az ellentét a szociáldemokrata párt és a polgári pártok között. Az ellentét éleződésének egyik mutatója az iskolai vallásoktatás kérdése volt. A Berinkey-kormány ugyanis kettéosztotta a Vallás- és Közoktatási Minisztériumot, és tervbe vette a vallás kötelező oktatásának megszüntetését is. Egerben ez a terv nagy felháborodást váltott ki a papság körében. Hisz az iskola elvesztése az egyházi befolyás csökkenését vonhatta volna maga után. Ezért a papság minden követ igyekezett megmozgatni. 1919. február 7-én az egri házak falán plakátok jelentek meg, amelyen *dr. Csutorás László* jogakadémiai tanár vallási, politikai és osztálykülönbség nélkül felhívta Eger város lakosságát arra, hogy február 9-én délelőtt jelenjenek meg a Városháza nagytermében, és „együttesen foglaljanak állást a hazafias-vallásos nevelés mellett”. De a szociáldemokrata párt is résen volt. A jelzett napra ő is mozgósította tagságát. A szociáldemokraták már a gyűlés megkezdésének időpontja előtt 2—3 órával annyira megszállották a Városháza nagytermét, hogy ott szinte mozdulni sem lehetett. Mire a gyűlést összehívó keresztényszocialisták megjelentek, a jelenlevők hangulata annyira izzó volt, hogy a gyűlés rendezőit, Breznay Imrét és társait szóhoz sem engedték jutni. Miután a keresztényszocialisták úgy látták, hogy a gyűlés számukra kedvezőtlen határozatot hozhat, arra kérték a jelenlevő Módly László kormánybiztost, hogy oszlassa fel a gyűlést. Módly azonban szabadkőműves és antiklerikális volt. Így semmi okot nem látott a gyűlés

feloszlatására. Mivel a keresztényszocialisták ekkor a gyűlés megtartásáról lemondtak, a főispán átadta a gyűlés jogát a szociáldemokratáknak. Ekkor a szociáldemokrata párt nevében Kolacskovszky Lajos tartott nagy hatású beszédet. Beszédében kiemelte, hogy a szociáldemokrácia a vallást magánügynek tartja, és az elmúlt világháború megmutatta, hogy imával, vallásos szellemmel hogyan lehet egymás ellen uszítani az embereket [24].

Ezután határozati javaslatot olvasott fel, amely így hangzott: „Eger város közönsége, amely f. évi február 9-én osztály- és felekezeti különbség nélkül a Városháza tanácstermében megtartott nagygyűlésen nagy lelkesedéssel vett részt, elhatározta, hogy a népkormányt az ország javát célzó nehéz munkájában szeretettel üdvözli és további erő kifejtésében minden készséggel támogatja. Egyszersmind kifejezésre juttatni óhajtja abbéli állásfoglalását, hogy miután elérkezett az ideje annak, hogy egy nagyobb társadalmi összhang kedvéért mindenki vallása magánügynek nyilváníttassék, ennél fogva a vallás-erkölcsi alapokon való oktatási rendszer megszüntetése a kor támasztott igényeinek megfelelően fölöttebb kívánatosnak látszik. A felekezet nélküli ingyenes állami oktatás elvének az ország nevelésügyében minél előbb érvény szerzendő. Szilárd és megfontolt határozatunk továbbítása alkalmából fogadja ismételten a Népköztársaság Minisztériuma a népgyűlés szívből jövő jókívánságait a jövő teendőit illetően”. A felolvasott határozati javaslatot a jelenlevők „tomboló tetszésnyilvánítása” követte, s egyhangúlag elfogadták azt [25].

Az 1919. elejéig tartó eszmei, politikai fejlődésből következett, hogy amikor 1919. március 21-én kikiáltották a Tanácsköztársaságot, ő is ott lesz a megye vezetői között. Március 22-én ő jelentette be a proletárdiktatúra kikiáltását az egybegyűltek örömmujjongása közben a megyei munkástanács ülésén. A forradalmi helyzetre való tekintettel a gyűlés után megválasztották a megye és a város új vezetőségét. Kolacskovszky tagja lett a megye élén álló ötös direktóriumnak. Mint ötös direktórium tagot bízták meg az alispáni teendők ellátásával. Így ő lett a megye hivatalfőnöke [26].

Ettől kezdve a Tanácsköztársaság megszűnéséig jelentős gyakorlati és elméleti munkát fejtett ki a proletárdiktatúra érdekében.

Már március 24-én közzétette valamennyi városi és községi direktóriumnak szóló rendeletét. A rendelet első részében így magyarázta meg az új rend lényegét: „A magyar állam új címe: Magyar Tanácsköztársaság, mert a proletárok, a munkások, katonák és szegényparaszatok akarata érvényesül ebben az országban. Magyarország külpolitikailag meghasonlott a nyugati imperialista rablókkal és a nemzetközi vörös lobogó alatt testvéri kezet nyújtott a bolsevik proletariátusnak. Ezen nagy lépés folytán a tőke és a munka, a kizsákmányolók és kizsákmányoltak több évszázadra visszanyúló elkeseredett harca az utolsó stádiumába jutott. A polgári társadalom, amely a kizsákmányolás alapján épül, gyalázatosan összeomlott. Helyébe a kollektívizmus lép, kizárólag a munkások társadalma, amelynek alapelve »csak az eszik ebben a társadalomban, aki akár eszével, akár két keze munkájával keresi kenyerét.«” végül a rendeletben felhívja a megye lakosságát a munka további folytatására, a rend és nyugalom megőrzésére [27].

A Vörös Őrség megszervezésére vonatkozó rendeletét a megyei hivatalos lap április 10-i számában tette közzé [28].

Sok fáradtsággal és vesződéssel járt az új rend alapjainak lerakása. Teendői különösen sokasodtak akkor, amikor 1919. április második felében a cseh burzsoá csapatok Eger felé közeledtek, s a magyar Vörös Hadsereg egységei számára máról holnapra úgyszólván semmiből kellett előteremteni az élelmet [29].

A Tanácsköztársaság államrendje megyei vezetésében 1919. május elejéig vett részt. A május eleji egri ellenforradalmi megmozdulás után május 7-én a Forradalmi Kormányzótanács kormányzótanácsi biztost nevezett ki a megye élére, *Jackwerth Ede* személyében. Ekkor a megyei direktóriumot átszervezték, abba újból már nem került be a Budapestről ide helyezett Molnár Dániel nevű politikai biztossal kapcsolatos, részben személyi és elvi ellentétei miatt [30].

Ezután sem tétlenkedett, júliusban az újonnan felállított agitátor-képző iskolán vállalt munkát [31].

A proletárdiktatúra megszilárdítása érdekében kifejtett gyakorlati munkája mellett jelentős elméleti munkát is fejtett ki. Cikkei az Egri Hírlapban, az Egri Újságban jelentek meg. Komoly elméleti kérdéseket tárgyaló írásai egyedülállóak a Kommün egri sajtójában. Írásait a gyakorlati élet szükségletei sugallták. Érveinek jó részét az általa addig már megismert marxi, engelsi és lenini munkákból vette.

A proletárdiktatúra alatti egri sajtóban a következő cikkei jelentek meg: *A tőke amerikázik* (Egri Újság, 1919. márc. 29.), *A proletárdiktatúra szükségességének igazolása* (Egri Vörös Újság, 1919. ápr. 9., 10., 11.) *A fogyasztás megszervezése* (Egri Vörös Újság, ápr. 13.), *A bolsevik felármadás* (Egri Vörös Újság, 1919. ápr. 19.), *Mit kíván az új rend?* (Egri Hírlap, 1919. márc. 27.), *A termelészövetkezetek haszna* (Egri Hírlap, 1919. ápr. 17.), *Válasz a szociáldemokrácia ellenségeinek* (röpirat). A fenti írások közül lényeges gondolataikkal kitűntek a következők: *Mit kíván az új rend?*, *A proletárdiktatúra szükségességének igazolása*, *A termelészövetkezetek haszna*, *Válasz a szociáldemokrácia ellenségeinek*.

Mit kíván az új rend? c. írásával a Tanácsköztársaság kezdetén fejtette ki a proletárdiktatúra fő vonásait: „A tanácsrendszer legyen segítségére mindazoknak, akik a tőke és a munka eddigi gyászos harcát egyszer s mindenkorra megszüntetni akarják és a munkás társadalmát akarják felépíteni a kapitalizmus, a nagy földesurak, bankárok, főpapok hatalmának romjaira. Amire nem volt képes a kapitalizmus... fegyvere és intézménye, megteremti majd a diadalmas vörös lobogó” [32].

A proletárdiktatúra szükségességének igazolása c. írásában a tőkés rend megdöntésének jogosságát a kapitalista rend elavultságában látja. Világosan megfogalmazza azt is, hogy a tőkés rend nem egykönnyen mond le hatalmáról, ezért erőszakot kell vele szemben alkalmazni: „Hogy a burzsoázia, amely a kapitalisztikus termelési rend folytán egy epikureuszi élet összes gyönyörűségét kiélvezte, életboldogsága legfőbb forrásáról a tőke tulajdon jogáról nem egykönnyen hajlandó lemondani, azzal nagyon tisztában lehetünk... A torkon ragadott tőke, melyet évszázadok hosszú

során át rablás, csalás, erőszak, lelkiismeretlenség és a legridegebb önzés halmozott el, lehetőleg védekezni próbál... Amikor az eddigi társadalmi rend egy jobb jövő kedvéért fejtetőre lett állítva, amíg csak a burzsoázia tagjai munkásokká nem válnak... az átmeneti állapot idejére a proletáriátus kormányformája a tömegdiktatúra, melynek lesújtó vulkánjai a forradalmi törvények és a Vörös Hadsereg...”

A polgári demokrácia és diktatúra kérdésében következőképpen foglalt állást: „A hatalmon levő tőke a demokratikus terjeszkedést csak addig hajlandó eltűrni, amíg létalapjait nem rongálja. A múlt bizonyítja, hogy valahányszor a dolgozók osztálya részéről annak lehetősége, hogy az állam sorsára a tőkés urakéival ellentétes akarat gyakoroltatik, fennforgott, a mágnások, a földbirtokosok és a generálisok szent szövetsége egy pillanattal sem késett a demokratikus szabadság alapelvein túltenni magát.”

A szociáldemokraták által vitatott „proletárdiktatúra” kérdéséről a következőképpen vall: „Miután azonban a tőke uralma hosszú évszázadok alatt szerveződött, és mivel sajtója, iskolái és templomai még a proletáriátus jelentékeny tömegeit is intézményei babonás tiszteletében nevelték fel, könnyű belátni, hogy a burzsoázia csodás állami gépezete... mindjárt nem fog összeomlani, hanem *szívós életerejét csak a harcok és a folyton meg-megújuló támadások vihara* (szerzők kiemelése) örölheti meg.

Ne feledjük továbbá, hogy a világ túlnyomóan nagy részében még a kapitalizmus... terjeszkedik, s hogy kívül-belül az országban számos ellenség igyekszik a Tanácsok Köztársasága megrontására”.

Az új rend megvalósításában a proletárdiktatúra szerepét a következőképpen látja: „A proletárdiktatúra eszköze egy a mainál kétségtől ideálisabbnak bizonyuló kommunista társadalmi berendezkedésnek” [33].

A tőke amerikázik c. munkájából világosan kitűnik, hogy tisztába van az osztályharc kiélezettségével az adott történelmi helyzetben. „A proletárdiktatúra a kapitalizmusról a kollektívizmusra való átmeneti állapot kormányformája. Ezen állapotot a tőke és a munka élet-halál harca jellemzi” [34].

A fogyasztás megszervezése c. cikkében a termelés és fogyasztás anarchiájáról ír, amely a kapitalista társadalmat jellemzi. Az új gazdasági politika lényegére akarja felhívni a figyelmet, igazságos elosztást akar biztosítani.

A termelőszövetkezetek hasznát abban látja, hogy az által megszűnik a gazdasági cseléd és a summás kizsákmányolása: „A földesúr a gazdasági cseléd és a summás munkáját kizsákmányolta. A haszon és a tiszteletlenül kisajtott munka közötti jelentékeny különbséget lelkiismeretlenül zsebre vágta és a Riviérán félvilági hölgyek és szerencselovagok társaságában elverte” [35].

Válasz a szociáldemokrácia ellenségeinek című röpiratában a tőkés magántulajdon megszüntetésének jogosságát hirdette: „A magántulajdon alapján álló kapitalisztikus termelési rend törvénytette a rablást és fosztogatást... Sajátságos társadalmi rend, amely kizsákmányoláson alapszik... Meg akarjuk szüntetni a magántulajdont, amely csak úgy állhatott fenn, ha a társadalom túlnyomó részének nincsen tulajdona.”

Cikkeinek tartalmukon kívül értéke még a választékos stílus és a nagy meggyőző erő.

Kolacs kovszky Lajosnak a forradalmakban betöltött szerepe életének legszebb lapjaira tartozik Erre mindig büszke volt. Élete e szakaszáról jó pár évtizeddel később, a múltat összekapcsolva a jelennel, így vall:

„Dehát nagy időket értem át! Két világháborúnak, három forradalmi átalakulásnak voltam aktív résztvevője. Még láttam a Monarchiát teljes fényében pompázni, s másodszor éltem meg a köztársaság kikiáltását... Ezt, hogy megélhettem, életem legnagyobb öröme! Diákkorom óta ezért küzdöttem, egy emberöltőn keresztül ezért áldoztam fel mindazt, ami csak kedves lehet egy férfinak, ennek a demokratikus átalakulásnak a reménye tartotta bennem a lelket, a testi és lelki megpróbáltatások hosszú és igen sokszor ijesztően fekete éjszakájában...

Büszke vagyok, hogy eszményeimet, a demokráciát, az emberszeretetet, a felvilágosultságot, ebben a vármegyében jóban és rosszban egyforma eltökéltséggel szolgálhattam” [36].

II.

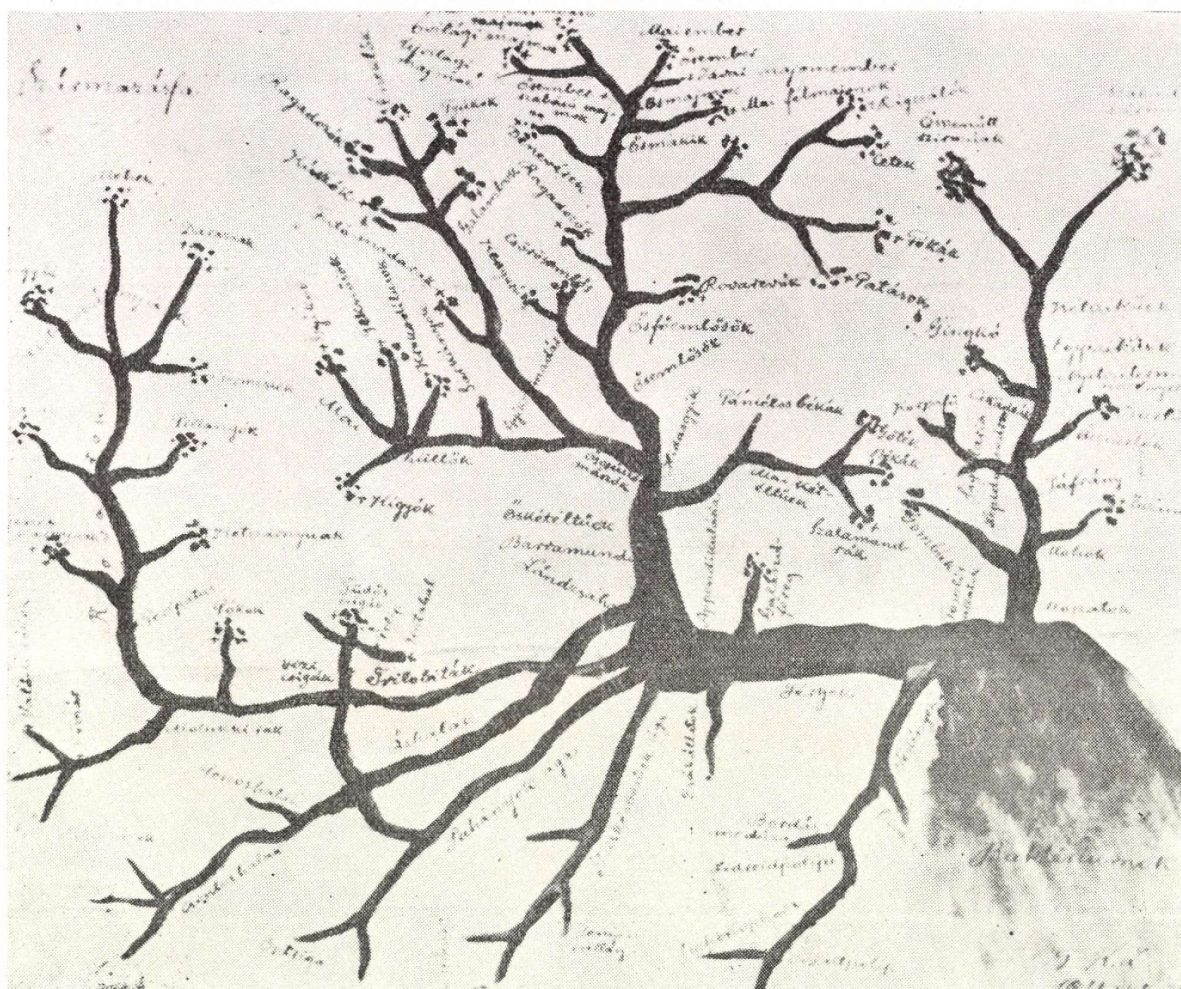
Az ellenforradalmi rend sötét évei alatt

A proletárdiktatúra leverése után az uralkodó osztályok bosszútól lihegve igyekeztek kegyetlenül megtorolni a proletárhatalom melletti kiállást. Mindazokat, akiknek bármi szerepe volt a Tanácsköztársaság alatt, összefogták, s börtönbe csukták, sok embert kivégeztek a fehérterroristák. 1919. augusztusában a fehérterrorista csoportok Egerben is több száz embert összefogdostak, akiknek része volt a Tanácsköztársaság munkájában. Elfogták Kolacs kovszky Lajost is.

1919. augusztus 12-én tizedmagával az akkoriban alakult vésztörvényszék halálra ítélte. A vésztörvényszék az ítéletet a megszálló román katonai hatóságok törvényei alapján hozta meg. A kivégzés azonban elmaradt, mivel a magyar kormány tiltakozott a román katonai parancsnokságnál, magának tartván fel az ítélkezés jogát [37]. Ennek elmaradása után még több hétig volt társaival a börtönben nagy bizonytalanságban és borzasztó körülmények között. Az ügyészség 1919. szeptember elején vette át a kommunista foglyokat az ellenforradalmároktól. A 4039/1919. M. E. sz. rendelet értelmében megalakult egri ötös tanács december 22-én 1592/1919. sz. alatt kelt ítéletével másfél évi börtönre ítélte, súlyos tudóbaja ellenére. Az ügyészség kétrendbeli izgatás címén emelt ellene vádat. Az egyik izgatás tárgyát a helyi lapokban megjelent cikkei „izgató kitételei” képezték, a másik izgatás abban állott, hogy a vádlott 1919. április 21-én a főispáni lakban, amely akkor a direktórium épülete volt, mintegy 60 főnyi ember előtt, amikor a munkásszázaljak felállításáról volt szó, ilyen kijelentést tett: „A burzsoáziát teljesen le kell törni, meg kell őket fosztani munkájuktól, kényelmüktől, le kell tiporni a burzsoáziát, oda kell süllyeszteni, ahol a proletárok voltak.” A bíróság szerint

ezek a kijelentések alkalmasak voltak arra, „hogy a vagyonos osztályok ellen gyűlöletet szítsanak” [38]. Az ítélet indoklásában a bíróság enyhítő körülménynek vette büntetlen előéletét és egészségi állapotát. Súlyosbítónak „magasabb értelmi képességét és a sorozatos cikkeiben rejlő nagyobb fokú tevékenységét.” Ezenkívül az ügyészség vádat emelt ellene hatóság elleni erőszak és 14 rendbeli személyi szabadság megsértésének büntette miatt. Az ötös tanács azonban közelebbi bizonyítékok hiányában ezek alól felmenteni volt kénytelen [39].

A börtönbüntetését Egerben töltötte ki. Az ellenforradalmi rend őrei nem elégedtek meg a másfél évi börtön letöltésével. Az egi államrendőrség internálását rendelte el. Az internálási eljárás lefolytatása időszakában ismét börtönben kellett ülnie. Innen 1921 szeptemberében került a zalaegerszegi hirhedt internálótáborba. A tábor életének forrásértékű leírását adta a felszabadulás után írt: Az „őszirózsás” forradalom és Kommün Heves megyében c. munkájában [40]. A táborban aktívan részt vett az internáltak szellemi életében. Vadász Ferenc Sollner Józsefről,

„Származásfa”, amelyet a zalaegerszegi internálótáborban készített az internáltak oktatása céljából

a magyar munkásmozgalom kiemelkedő alakjáról írott könyvében Sollner feljegyzései alapján a következőket írja:

„A filozófiai vitákon egy Kolacskovszky nevű elvtárs volt a vita-vezető — folytatta elbeszélését Sollner. — Kellő tekintéllyel rendelkezett ahhoz, hogy az éles, sokszor személyeskedésig fajuló szócsatákat »parlamentáris« mederbe terelje” [41].

A táborból 1922. február 5-én szabadult állandó betegeskedése miatt. Összesen 30 hónapot volt szabadságától megfosztva [42]. Zalaegerszegről megromlott egészséggel tért vissza Egerbe özvegy édesanyjához. A forradalmak alatti magatartása miatt az úri rend szemében „jegyes” ember lett. Nem hagyták az internálótábortól való szabadulás után sem nyugton. Újra szigorú rendőri felügyelet alá helyezték. Hetenként kétszer is jelentkeznie kellett a rendőrségen. Látogatókat nem fogadhatott, nyilvános helyekre be sem tehetette a lábát. Még a levelezését is ellenőrizték. A rendőrség még azt is nehezményezte, hogy régi szokásához híven, az Eger környéki hegyekben kedvére botanizálhasson, kövületeket gyűjtessen. A rendőrség szerint Kolacskovszky a turistáskodást csak ürügyül akarta felhasználni arra, hogy a határban dolgozó parasztok között szocialista tanokat hirdethessen.

Meg volt tehát kötve, állása nem volt. Ezt még 1919. augusztus 26-án elvesztette, Tanácsköztársaság alatti szereplése miatt [43]. Pedig valamiből meg kellett élnie. Özvegy édesanyja nyugdíja kevés volt kettőjük eltartására. Ideje volt állás után néznie. Állást kapnia a megyében akkor egyenlő volt a lehetetlenséggel. Forradalmi múltja miatt sehol sem alkalmazták. Volt a megyének nem egy olyan helysége, ahová be sem tehetette a lábát; például Felsőtárkányba, Egercsehibe, úgyszintén a pértervásári járás területére. Így kénytelen volt máshol szerencsét próbálni. A megyétől távol, Szegeden próbált szerencsét. Itt kétszer is volt, 1924-ben és 1925—26-ban. Szegeden alkalmi munkából (másolás stb.) tengette életét. Itt is megtalálta az utat a munkásmozgalomhoz. A munkásotthonokban számos ismeretterjesztő előadást tartott. A munkások a rajongásig szerették Kolacskovszkyt. Beválasztották a szociáldemokrata párt helyi szervezete vezetőségébe is. A szegedi munkások között végzett tevékenységének híre eljutott a város vezetői fülébe. A kormánypárti Új Nemzedék c. lap nem is késett szóvá tenni [44]. Szegedi tevékenységének fénypontja volt 1926. május 23-a és 24-e. Ekkor rendezték meg Szegeden a XI. Országos Munkás Dalosversenyt. A dalosverseny első napján (V. 23.) a Városi Színházban Móra Ferenc, a kiváló író tartotta az ünnepi beszédet. Másnap Kolacskovszky Lajos [45].

A város főispánja látva Kolacskovszky népszerűségének növekedését, elejét akarta venni további munkájának. 1926 nyarán kiutasították Szegedről is. A munkásság nagyon sajnálta távozását, s a vasútállomáson a munkás-dalárda búcsúztatta a „Ballag már a vén diák” kezdetű dallal [46].

Szeged után Budapestre költözött. A főváros mintegy 15 évig adott neki menedéket. Itt is megtalálta az utat a munkásságig. Emiatt sok baja volt a rendőrséggel. Különösen azért nehezteltek rá, mert gyakran for-

golódott az ifjúmunkások között, s részükre a szakszervezeti helyiségekben előadásokat tartott. De sokszor kivitte őket a budai hegyekbe is, s ott nevelte őket [47]. Budapesten mindvégig kemény harcot kellett vívnia a megélhetésért. Alkalmi munkából tengődött. Megfelelő erkölcsi bizonyítvány hiányában állandó állást sehol sem kapott. Mivel pénze sokszor nem volt, sokat éhezett, sokszor telelt fűtetlen szobában. Kicsit könnyített a sorsán az, hogy 1930-ban felvették a szellemi ínségmunkások listájára. Így néha egy kis segélyhez, illetve alkalmi munkához jutott. 1938-ban múltja miatt azonban ettől is elesett. 1930—38. között a következő esetekben kapott segélyt: 1930. december 1., 1931. március 15., 1932. január 1., április 20., december 15., 1933. április 30., július 1., augusztus 31., november 1., 1934. június 30., szeptember 1., 1935. július 31., november 1., 1936. április 30., augusztus 1., 1937. május 31., augusztus 1., október 31. (48). Budapesti tartózkodása alatt Budán lakott, közel a Margit-hídhöz. Így a vízivárosi szociáldemokrata párt-szervezethez tartozott. A szociáldemokrata párt ellenforradalmi korszak alatti politikájáért Kolacs kovszky nem lelkesedett. Látta, hogy annak vezetői lepaktáltak az uralkodó osztályokkal. Az 1920-as évek második felében nagy hatással volt rá a szociáldemokrata vezetést bíráló magatartása miatt, Stromfeld Aurél, a Tanácsköztársaság volt híres vezérkari főnöke. Tetszett neki, hogy Stromfeld bátran a szociáldemokrata párt vezetői szemére hányta annak opportunizmusát, a parasztság körében végzett munka elhanyagolását. A szociáldemokrata párt akkori vezetői közül jelentős hatással volt még rá dr. Madzsar József orvos, aki később Sándor Pállal együtt szerkesztette a Társadalmi Szemlét és dr. Kiss Jenő. Ő általuk jutott a Szovjetuniót ismertető füzetekhez, képes újságokhoz.

A szociáldemokrata vezetők opportunizmusát látva a pártból is kiábrándult. Az illegális KMP-vel eddigi adataink szerint nem volt kapcsolata. De feltehető, hogy ismeretterjesztő előadásai során a természetbarát mozgalomban kapcsolatba került a párttal. Budapesti éveinek, s Kolacs kovszky egész ellenforradalmi rendszer alatti tevékenységének legnagyobb jelentőségű ténye: az ismeretterjesztő munkába való bekapcsolódás, a természetbarát mozgalomban végzett munka. Megismervén nagy tudását, páratlan előadóképességét, sűrűn foglalkoztatta az Oktatásügyi Központi Titkárság; Budapesten, s több vidéki városban: Békéscsabán, Szentesen, Székesfehérváron, Sopronban, Győrben, Kaposváron, Pécsen, Debrecenben, Miskolcon, Ózdon stb. számos előadást tartott.

Ismeretterjesztő előadásainak száma a szemináriumokkal együtt kb. másfél ezerre tehető. Az ezredik előadását a rabszolgaságról az Újpesti Munkásotthonban tartotta.

Előadásainak tematikája sokrétű volt, átfogta a társadalom- és természettudományokat egyaránt. Az 1920-as évek végén és a 30-as évek első felében kedvenc előadástémái a következők voltak: A jégkorszak és az ősember, Az őskommunizmustól az államig, (Másképp: A barbár világ), Hogyan születtek meg az államok?, A vallási hiedelmek kezdetei, (Másképp: A barbárok vallásos nézetei). Ezeknek az előadásoknak a rö-

vidített szövege megjelent alkalmi lapkiadványokban is. (Haladás, Tanuljunk, Világosság, Akarat) [49].

Budapesten is szűkös viszonyok közepette állandóan képezte magát. Rengeteget olvasott, s megragadott minden alkalmat, hogy előadásokat hallgasson. A haladó gondolkodású, marxista szemléletű előadók érdekelték leginkább. Például: 1925-ben részt vett Budapesten a „Szabad vallástudományi előadásokon”, amelyeket Szimonidesz Lajos, dr. Czakó Ambró, Zoványi Jenő, dr. Gyürki János tartottak [50].

Az 1930-as évek második felében ismeretterjesztő előadásai során leginkább a következő témák szerepeltek: Az ember származása és fajai, Az aranycsinálástól az atomrombolóig, Az őseMBER kultúrája, A babonák és népszokások, Az újkor születése I. (A gazdasági élet átalakulása), Az újkor születése II. (A gazdasági élet átalakulása), Az újkor születése III. (A társadalmi élet átalakulása stb.). Ebben az időszakban Budapesten leginkább a következő helyeken tartott előadásokat: Rákoshegy, Újpest, Pestszentimre, Rákospalota, Kelenföld, Pesterzsébet. Az előadások zöme munkásotthonokban hangzott el, egyszerű munkáshallgatóság előtt. Sok előadását összekapcsolta diavetítéssel, s más szemléltető eszközök felhasználásával. Előadásai marxista szemléletűek voltak, természettudomá-

Egri természetbarátok a bélapátfalvi tónál, 1927.

nyos alapon nyugodtak. Jelentős szerepet játszottak a pesti külvárosi munkásság kulturális nevelésében [51].

Budapesten került szoros kapcsolatba a természetbarát mozgalommal. A természetbarát mozgalom a munkásság körében jött létre, annak testi és értelmi fejlődését volt hivatva szolgálni.

A természetbarát mozgalomnak az ellenforradalmi rendszer idején nagy szerepe volt a szocialista eszmék teljesítésében. Mint legális szervezet, erre jó lehetőséget nyújtott. Az sem véletlen, hogy Kolacskovszky kereste vele a kapcsolatot. A természetbarát mozgalomban neki fontos szerep jutott. Évekig volt választmányi tagja a Természetbarátok Országos Szövetségének, ugyanakkor központi oktatásügyi megbízottja volt e mozgalomnak [52].

A Természetbarátok Turistaegyesülete választmányi tagjává az 1929. március 10-én tartott XIX. rendes közgyűlésén választották meg [53].

Az egyesületnek 1932-ig volt választmányi tagja. Mint választmányi tag, igen élénk tevékenységet fejtett ki. Például az 1931. augusztus 13-i választmányi ülésen egy kiállítás megszervezésével bízták meg. Az 1932. május 30-i választmányi ülésen pedig a Természetbarátban meghirdetett irodalmi pályázat bíráló bizottságába választották be [54].

Kolacskovszky a természetbarát mozgalmon belül számos turisztikai tárgyú előadást tartott, rengeteg tanulmányi kirándulást szervezett és

A Természetbarátok Turistaegyesületének 1928. április 8-i bakonyi vándorgyűlésének egyik szónoka volt

vezetett. Az általa vezetett túrákról számos leírást készített. Ezek nagy része a Természetbarátban, a Turisták Lapjában, a Népszava sportrovatában meg is jelent. Így leírásai vannak a Velencei-tóról, a Vértes és Bakony hegységről, a budai hegyekről, a Hegyközről, Gyórról, a Balatonról, a Mátráról, a Mecsekről stb. [55].

1928-ban vezérszónoka volt a természetbarátok bakonyi vándorgyűlésének. Az 1935-ös országos természetbarát kiállításra megszervezte a természetrajzi tárlatot. 1928—1938 között 16 diapozitív előadás kép- és szöveganyagát állította össze oktatás céljaira. 1931-ben az Erzsébet Népakadémián (Budapest, VII., Szentkirály u. 7.) hegyvidékeinket ismertető előadássorozatot tartott. (1931. november 10., 12., 17., 19. és 21-én.) Turista múltjához számít az is, hogy mint a Víziváros (Budapest, III. kerület) természetbarátainak egyik fő hangadója, két ízben elnöke, segített tető alá hozni Budaörs határában a Frankhegyi menedékházat [56].

A természetbarát mozgalomban végzett gyakorlati munkája mellett jelentős turisztikai irodalmi munkásságot is fejtett ki. Kolacskovszky ebben az időszakban és később, a felszabadulás után is jelentős turisztikai szakírónak számított. Turisztikai tárgyú közleményei a Természetbarátban, a Turisták Lapjában, a Népszava sportrovatávan láttak napvilágot. A Természetbarátba 1928—1941 között 16; a Népszavába 1938—41 között 21; a Turisták Lapjába 11 cikket írt. Ezek tájismertetések, túraleírások. A Népszava sportrovatában például 1939-ben ilyen címek alatt olvashatók írásai: A betyárok országútján, Érdtől Ercsiig, Nyaraljunk a

A budai Mátyás-hegyen tanítványai között, 1938. április 10-én

Velencei-tónál, Boszorkány-szombat, Rákospalotától Gödöllőig, Az Ökör-hegy, Téténytől a Frankhegyig, Az Észak-Börzsönyben, Az ajnácskői hegység, Emberevők a Bükkben, A Bükk nagy átka, stb. [57].

Hangulatos, remek stílusú, humorral átszótt írásai nagyon megnyerték az olvasók tetszését. 1938-ban a Turisták Lapja így írt róla: „Kolacskovszky Lajos régi ismerőse folyóiratunk olvasóinak. Hangulatos írásai, nemes veretű magyar stílusa a leghivatottabb turista írók közé emelik” [58].

Vajon miért szerette annyira a természetbarát mozgalmat? Ennek több oka van: de legalább kettő, ide kíváncozik; az egyik ok régi természettudományos beállítottsága, a másik a természetbarát mozgalom mint legális szervezet, igen alkalmas volt baloldali, a szocialista eszmék terjesztésére. Mint önéletrajzában írja:

„A Horthy-uralom utolsó évtizedében (a kuruc időkhez hasonlóan) újra az erdön dobog Magyarország szive. Pesthidegkút határában, a Gémeskútnál, a Szépvölgy legvégén, a Csíkhegyek között, a Kevély-nyeregben, vagy pl. a Frankhegyen komoly politikai viták voltak, amelyekbe magam is bekapcsolódtam” [59].

Természetesen a csendőrség és rendőrség is rájött arra, hogy a természetbarát mozgalom kereteit a munkásság kihasználja a szocialista eszmék terjesztésére, s igyekeztek a munkások kirándulásait, túráit ellenőrizni. Kolacskovszky Lajos is sokszor került olyan helyzetbe, hogy amikor előadást tartott a szabad természetben, meglepte őket a csendőrség. Ilyenkor a politikai témáról a világ legtermészetesebb hangján tért át egy kankalin vagy zsálya ismertetésére. Így sikerült sokszor a csendőrséget megtévesztenie [60]. Egy alkalommal azonban ő és társai a csendőrség csapdájába estek. Ez 1928. május elsején történt a Bükkben. Az egri rendőrkapitányság május elseje, munkásünnep közeledvén eltiltott mindenféle csoportosulást, gyűlést, felvonulást. A munkások így Egerből kénytelenek voltak a Bükk hegységbe kivonulni, és ott megünnepelni május elsejét. Az ún. Diana-lápában kb. 210 főnyi egri munkás gyűlt össze családtagjaival együtt. Ünnepi előadónak a természetbarátok útján Kolacskovszky Lajost kérték meg Budapestről. Ő készséggel eleget tett régi elvtársai kérésének, s leutazott Egerbe. A május elsejére virradó éjszakát a Tarkő barlangjában vészelte át. Éjfélkor idejött érte *Fazekas János* és *Dancza János*. Másnap, május elsején elhangzott Kolacskovszky ünnepi előadása. Az előadás után a munkások szétszéledve, örömmel élvezték a tavaszi nap sugarait. Közben a gyűlést, amire nem is számítottak a munkások, valaki besúgta a csendőrségnek. A felsőtárkányi csendőrőrs erre kiszállott az ünnepély színhelyére, s bekerítette az ünneplőket, s megkezdődtek az igazoltatások, a kosarak és hátizsákok kiforgatása, csendőrpofonok csattantak egyesek arcán. Kolacskovszkynak csak az volt a szerencséje, hogy ő még a csendőrök megérkezése előtt elindult az egri vasútállomáshoz. Különben, ha ott maradt volna, ő sem kerülte volna el a verést [61].

Bár Egertől, gyermekkora és ifjúkora színhelyétől távolt élt, mégis gyakran titokban hazalátogatott Egerbe, ahol elvtársainak iratokat,

könyveket adott át. Részt vett több bükki túrán, ahol meggyőző előadásai hatására sokan kerültek közel a szocializmus eszméihez, a munkásmozgalomhoz. Eger és környéke állandóan foglalkoztatta. 1932-ben az egyik egri barátja, a munkásból lett amatőr-régész Dancza János a bükki subalyuki barlangban neandervölgyi ősembergyermek állkapocscsontját találta meg. Erről a szenzációs leletről több cikket írt. Így a Népszavában 1938-ban: *A Kiskőhát vallatása, Látogatás Danczánál a Bükk szívében, A bükki szfinx* címen írt cikket.

Nagyon érdekelték az ebben az időben Eger környékén feltárt mammut-leletek is. Az ezekről szóló leírásokat szintén összegyűjtötte. Róluk előadást tartott, sőt 1928 júniusában egy leírást készített, „A bocsi mammut” címen [63].

Közben leteltek az évek, s az országot vezető nagybirtokosok, főpapok, gyárosok, bankárok az ország szekerét mindjobban odaláncolták a hitleri Németországhoz. Az ország egyre jobban fasizálódott. Az uralkodó osztályok népellenes politikája következményeképpen 1941-ben Magyarország a hitleri Németország oldalán belépett a háborúba a Szovjetunió ellen. Ettől kezdve mindjobban fokozódott a kommunisták, a baloldaliak, a hazafiak üldözése. Kolacskovszky Lajos élete is veszélybe került ekkor. 1941 júniusában éppen szigorúan megválogatott elvtársak előtt tartott előadást Újpesten a Szovjetunióról, amikor közölték vele, hogy Magyarország hadiállapotba lépett a Szovjetunióval. Barátai ekkor azt ajánlották neki, hogy igyekezzék minél előbb valahová vidékre húzódni. Így jött haza 1942 szeptemberében Egerbe özvegy édesanyjához, aki Görög utca 2. szám alatt lakott [64]. Hazatérése után hosszú heteken, hónapokon át munka nélkül volt, míg végre pénzbeszedőnek alkalmazták a tűzoltóknál. 1943. június 1-től sikerült jobb állást szereznie. Ettől az időponttól kezdve, mint írnok dolgozott dr. Kiss Gyula akkor megnyílt ügyvédi irodájában. Ezen a helyen 1944. december 1-ig volt alkalmazásban. Annak ellenére, hogy ebben az időben már a haladó erőket kegyetlenül üldözték, igyekezett felvenni a kapcsolatot a még élő 1919-es harcostársaival: Czirmaz Dezső, Pogonyi József, Német Kálmán, Abonyi Ervin, Szepesi András, Ankli József, Kovács Domonkos, Dancza János, Benedek Lajos. Veres Zoltán és Kaló Miklós voltak ebben az időben leghívebb társai. Beszélgetésük során megvitatták a front állását és kitartásra biztatták egymást. 1944. április elején a német megszállás után Egerben is letartóztatták a baloldali és kommunis tagyanús embereket. Városunkban ekkor 10 munkásmozgalmi harcost tartóztattak le. Ebben az időszakban Kolacskovszky Lajos is tartott a letartóztatástól és heteken keresztül nap mint nap felöltözve, széken aludva várta a fejleményeket. 1944. október 15. után, amikor a nyilasok átvették a hatalmat, ismét számos munkásmozgalmi embert tartóztattak le. Jóformán a szomszédságból hurcolták el a nyilasok Ankli Józsefet és Szepesi Andrást. A város felszabadulását megelőző heteket édesanyjával együtt egy pincében vészelte át.

Végre november 30-án a szovjet csapatok Egert is felszabadították. Ekkor számára is megszűntek a bizonytalanság és rettegés évei. Erről

egyik írásában a következő szemléletes sorokat olvashatjuk: „Végre megvirradt. Az én pincémbe reggel egy fiatal hadnagy és egy közlegény lépett be elsőnek. Mintha a tavasz friss fuvalmát hozták volna magukkal. Teljes negyedszázados elnyomás után végre megértem, hogy szabadon mozoghatok, nem kell félnem. A múlt, mint valami szörnyű lidércnyomás maradt el mögöttem” [65].

*

Kolacs kovszky Lajos az 1918/19-es forradalmak időszakában a megye életének aktív résztvevője volt. A proletárdiktatúra leverése után börtönbüntetésre ítélték, majd internálták. Az ellenforradalmi rendszer idején a Természetbarátok Turista Egyesületében fejtett ki hasznos munkát, főleg a tudományos ismeretek terjesztése terén. A felszabadulás az ő számára is lehetővé tette, hogy tehetségét és tudását még intenzívebben a dolgozó nép szolgálatába állítsa. Életének felszabadulás utáni alakulásáról dolgozatunk utolsó részében írunk.

J E G Y Z E T E K

- [1] A Magyar Munkásmozgalom Történetének Válogatott Dokumentumai 5. kötet. Bp. 1956. 5—7. l.
- [2] Egri Újság. 1917. július 21.
- [3] Szecs kó Károly: Adalékok az Egri Dohánygyár munkásmozgalmainak történetéhez (1904—1920). — Borsodi Szemle. 1962. 2. sz., 65. l.
- [4] Nagy József: A Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatása Heves megyében. — A pécsi Tanárképző Főiskola tudományos közleményei. 1968. 34. l.
- [5] Szecs kó Károly: i. m. 65—66 l.
- [6] Nagy József: i. m. 35. l.
- [7] Szecs kó Károly: i. m. 66. l.
- [8] Szecs kó Károly: i. m. 67. l.
- [9] Egri Újság. 1917. november 25.
- [10] Egri Újság. 1918. január 16.
- [11] Nagy József: i. m. 36. l.
- [12] Egri Újság. 1917. november 9.
- [13] Egri Újság. 1917. november 11.
- [14] Nagy József: i. m. 38. l.
- [15] A polgári demokratikus forradalom és Tanácsköztársaság Heves megyében (1918—1919.). Dokumentumgyűjtemény. Eger, (1969.) 25—30. l.
- [16] Heves megyei Állami Levéltár (HÁL), Kolacs kovszky-hagyaték. Önéletrajz (Ör.).
- [17] U. o.
- [18] HÁL—K-h. Ör. és Kolacs kovszky Lajos: Az „őszirózsás” forradalom és Kommun Heves megyében. Eger 1969., Megyei Könyvtár Füzetek 17. sz.
- [19] Kolacs kovszky Lajos: i. m.
- [20] Kelemen Bertalan: Régi dolgok. Igazság. 1947. július 22.
- [21] HÁL K-h. Ör.
- [22] Kolacs kovszky Lajos: Az „őszirózsás” forradalom és Kommun Heves megyében. Eger, 1969. Megyei Könyvtár Füzetek 17. sz. 18. l.
- [23] Nagy József: Heves megye a Tanácsköztársaság idején. Eger, 1959. 25. l.
- [24] Nagy József: Az 1918-as polgári demokratikus forradalom és Tanácsköztársaság Heves megyében. Eger, 1955. 13—14. l.
- [25] Egri Újság. 1919. február 11.

- [26] *Kolacskovszky Lajos*: Az „őszirózsás” forradalom és Kommün Heves megyében. Megyei Könyvtár Füzetek. 17. sz. 21. l.
- [27] *Egri Újság*. 1919. március 24.
- [28] A Heves vármegyei Direktórium Hivatalos Lapja. 1919. április 10.
- [29] HÁL K-h. Ör.
- [30] Párttörténeti Intézet Archívuma. Az Egri Büntetőtörvényszék Iratai. 1920—B 2942.
- [31] HÁL K-h. Ör.
- [32] *Egri Hírlap*. 1919. március 27.
- [33] *Egri Újság*. 1919. április 9—10—11.
- [34] *Egri Újság*. 1919. március 29.
- [35] *Egri Újság*. 1919. április 13.
- [36] HÁL K-h. Nyugdíjkérelme. Eger, 1947. január 2.
- [37] *Szántó Imre*: A fehérterror rémuralma Heves megyében. Heves megye a Tanácsköztársaság idején. Emlékkönyv. Eger, 1959. 152. l.
- [38] HÁL K-h. Az Egri Királyi Törvényszék ítélete.
- [39] U. o.
- [40] HÁL K-h. Ör.
- [41] *Vadász Ferenc*: A nagy optimista. — Sollner József élete. Bp. 1967. Kossuth Kiadó, 74. l.
- [42] HÁL K-h. Ör.
- [43] U. o.
- [44] U. o.
- [45] HÁL K-h. A XI. Országos Munkás Dalos Találkozó műsora.
- [46] HÁL K-h. Ör.
- [47] U. o.
- [48] HÁL K-h. A Budapesti polgármester igazolása arról, hogy Kolacskovszky Lajos mint szellemi ínségmunkás segínyt kapott. Bp. 1941. december 3.
- [49] HÁL K-h. Ör.
- [50] HÁL K-h. A szabad vallástudományi előadások programja. Bp. 1925.
- [51] *Népszava*, 1928—1940 közötti évfolyamok.
- [52] HÁL K-h. Ör.
- [53] Párttörténeti Intézet Archívuma. 680 fond 1. őrzési egység. A Természetbarátok Turista Egyesülete március 10-i 19. rendes közgyűlésének jegyzőkönyve.
- [54] Párttörténeti Intézet Archívuma. A Természetbarátok Turista Egyesülete 1931. augusztus 13-i és 1932. május 30-i választmányi ülésének jegyzőkönyve.
- [55] HÁL K-h. Ör.
- [56] U. o.
- [57] HÁL K-h. Ör. és a *Népszava* 1939. évi évfolyama.
- [58] *Turisták Lapja*. 1938. 14. sz.
- [59] HÁL K-h. Ör.
- [60] *Okos Miklós*: Kolacskovszky Lajos — *Népújság*, 1961. január 8.
- [61] HÁL K-h. Ör. és Herendovics István: Az 1928-as május elsejéről. — *Népújság*, 1952. május 1.
- [62] Például az 1939. március 11-i számban.
- [63] HÁL K-h. Cikkgyűjtemény az Eger környéki mammutlelőhelyekről.
- [64] HÁL K-h. Ör.
- [65] HÁL K-h. Önéletrajzi feljegyzések.

LEBEN UND TÄTIGKEIT VON KOLACSKOVSZKY LAJOS II.

FRIEDRICHNÉ DR. IRÉN KOVÁCS und KÁROLY SZECSKÓ

Die Autoren setzen in dem zweiten Teil ihrer Arbeit die Klärung der Lebensbahn von Kolacskovszky Lajos in der Periode der Revolutionen von 1918/19 und des Systems der Gegenrevolution fort.

Der Soldatendienst von Kolacskovszky Lajos endet im Herbst 1917. Nach seiner Ankunft in Eger bekam er eine Stelle beim Komitat. In der Periode der

bürgergerlich-demokratischen Revolution von 1918 war er Obergespanssekretär. Er nimmt an den Revolutionsbewegungen der Stadt Eger teil. Nach der Proklamation der Räterepublik wurde er zum Mitglied des Fünfter-Komitatsdirektoriums. Als Mitglied des Komitatsdirektoriums führte er die Reorganisation der Verwaltung durch. Auch seine publizistische Tätigkeit ist bedeutend.

Nach dem Niederschlagen der Diktatur der Proletariats wurde er zu Kerker verurteilt, bald interniert. In der Periode der Gegenrevolution lebte er in Szeged und Budapest. Er erhielt sich von gelegentlichen Arbeiten. Er schloss sich der Bewegung der Naturfreunde an. Als Mitglied des Touristenvereins der Naturfreunde hielt er in den Kreisen der Arbeiter populärwissenschaftliche Vorträge mehrmal, organisierte und führte Touren für Kennenlernen der ungarischen Landschaften. Seine Schriften in den Zeitschriften „Természetbarát“, „Turisták Lapja“ und in der Rubrik der Zeitung „Népszava“ waren beliebte Lektüren.

Die jetzige Arbeit der Autoren erschliesst die Thematik der Vorträge von Kolacskovszky und mit deren Analyse wird bewiesen, dass Kolacskovszky auch in der Periode der Gegenrevolution — weiter von der öffentlichen Tätigkeit — mehr als ein Mensch von fortschreitender Denkart blieb.

